

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Mart 2020 / Sayı: 6

Okurlara

Bültenimizin bu sayısında, Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine ek İkinci İhtiyari Protokol kaleme alınırken B.M.'in Özel Raportörü olan Marc Bossuyt'ın, bu Protokol üzerine bir "Not"unu bulacaksınız. 1989 yılında kabul edilen bu Protokolün, onu imza edenlerin uluslararası hukuk bakımından yükümlülüklerine dikkat çekiyor.

Üniversitemizdeki İnsan Hakları Lisansüstü programlarında kaleme alınan tez ile mezuniyet projeleriyle ilgili olarak, ulaşabildiğimiz ve bize ulaştırılan çalışmaları yayınlamaya devam ediyor; bu sayıda da T.C. Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Anabilim Dalında 2018 yılının sonuna kadar tamamlanan "Projeler"i bilginize sunuyoruz.

Bu sayımızda Merkezimizin üyelerinden Dr. Neşe Şahin Taşgın'ın B.M.'in ilgili belgelerini temel alan, özellikle de B.M.'in Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörü Philip Alston'un raporlarında neoliberal politikaları gözönünde bulunduran ve insan hakları savunucularına yaptığı çağrılarını aktaran yazısı yer alıyor.

Dr. Özge Yücel Dericiler, bugün birçok kurumun benimsediği "sosyal sorumluluk" anlayışından öte, insan haklarını koruma yükümlülüğünü üstlenmesi gerektiğini ve B.M.'in bu konuda yaptığı çalışmaları bize sunuyor.

Prof. Dr. Betül Çotuksöken'in danışmanlığında yaptığı "Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları" başlıklı bir tezle 2010 yılında Yüksek Lisans programımızın ilk mezunu olan Dr. Murat Urk, o zamandan beri gitgide artan göçe, günümüzün bir olgusu olmaktan öte, insan hakları açısından gerektirdikleri üzerinde duruyor. Ayrıca, bu sayıda, Yüksek Lisans programımızdan 2016 yılında mezun olan Aris Abacı'nın da, çok önemli, ince bir farka dikkatimizi çeken "İrkçilik Karşıtlığı Sembolü Kimdir?" başlıklı, okuyanları düşündürülecek bir yazısı da yer alıyor.

Bu sayımızdaki "Söyleşi", Çocuklarla Felsefe yapmanın ilk örneklerini veren ve 1990'lı yıllardan beri böyle çalışmalar yürüten ve yayın yapan Nuran Direk'le yapılmıştır. Son yıllarda moda haline gelen, bilen-bilmeyenin uğraştığı bu konuda, Nuran Hoca ile yapılmış bu söyleşiden öğrenilecek pekçok nokta vardır.

SİVİL VE SİYASAL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİNE EK İKİNCİ İHTİYARİ PROTOKOLÜZERİNE NOT

Marc Bossuyt

Ölüm cezasının kaldırılması amacıyla hazırlanan ve 15 Aralık 1989 yılında kabul edilen, Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmeye ek İkinci İhtiyari Protokole¹ taraf olan her devlet, özünde üç yükümlülük üstlenmiş bulunuyor: 1) ölüm cezasını uygulamamak, 2) ceza hukukundan ölüm cezasını çıkarmak ve 3) ölüm cezasını dile getiren bir 1.2 maddesi vardı: "Ölüm cezası, onu kaldırmış devletlerde bir daha geri getirilemez". Bu koşul, 22 Kasım 1969'da kabul edilen İnsan Hakları Amerikan Sözleşmesinin 4.3 maddesiyle aynı idi. Ne var ki, İkinci İhtiyari Protokolün Geliştirilmesine ilişkin raporda özel raportör bu koşulu gereksiz saymıştır: "Böyle bir koşul, ölüm cezasını kaldırma yükümlülüğü getirmeyen İnsan Hakları Amerikan Sözleşmesi gibi bir sözleşmede yararlıdır, ama ona taraf olan bütün devletlerde ölüm cezasını açık bir şekilde kaldıran ihtiyari bir protokole böyle bir koşula ihtiyaç yoktur. Apaçıktır ki, İkinci İhtiyari Protokole taraf olan bir devlet, protokolü açıkça ihlâl etmeden ölüm cezasını geri getiremez. Gerçekten de ölüm cezasının geri getirilmesi İkinci İhtiyari Protokolün konusuna ve amacına ters düşer."²

Bir taraf devletin protokolden vazgeçip geçemeyeceği konusunda, 23 Mayıs 1969 tarihli Antlaşmalar Hukuku üzerine olan Viyana Antlaşmasının 56. maddesine dikkat çekmek gerekir. Bu maddeye göre, bu konuda bir madde içermeyen bir Antlaşmadan vazgeçmek ya da çekilmek, ancak taraflar bu olanağı kabul ettiği veya böyle bir hakkın Antlaşmanın yapısının bir sonucu olduğu takdirde olabilir. Hertürlü İrk Ayırımının Kaldırılması Uluslararası Antlaşmasının 21. maddesinin ve Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR)'nin 12. maddesinin aksine, ICPR'ye İkinci İhtiyari Protokolde böyle bir koşul yoktur. Böylece bundan, vazgeçme imkânının yolunun kapatılması niyetiyle yapıldığı sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla, İnsan Hakları Komitesinin, 29 Ekim 1997'de kabul edilen 26 numaralı Genel Yorumda belirttiği gibi, uluslararası hukuk, İkinci İhtiyari Protokolü onaylayan bir devletin bundan vazgeçmesine ve çekilmesine izin vermez.

İkinci İhtiyari Protokole aykırı davranarak ölüm cezasını yeniden ihdas eden bir taraf devlet, hukuka bağlı bir devlet artık sayılamaz. Şimdiye kadar hiçbir devlet İkinci İhtiyari Protokolden çekilmemiştir. Hiç şüphe yok hukuk kurallarını ihlâl edenler olabilir, ama hukuk ihlâl edilememelerini gerektirir. Uluslararası hukuk, uluslararası yükümlülüklerle bağlı kalınmasını gerektirir. İkinci İhtiyari Protokole taraf olup ölüm cezasını yeniden ihdas eden bir devlet, uluslararası yükümlülüklerini açıkça ihlâl etmiş olur.

1 Avusturya, Costa Rica, Dominik Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, İtalya, Portekiz ve İsveç tarafından sunulmuştur (A/36/441, Ek ve A/C.3/35/L.75).

2 E/CN.4/Sub.2/1987/20, par. 162.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ İNSAN HAKLARI PROGRAMI PROJELER

1. İlknur Bilgiç (2011), “Reklamlar ve Çocuk Hakları”
2. Fatih Birinci (2011), “Belediyelerde Kamulaştırmaz El Atmadan Doğan Mülkiyet Hakkı İhlalleri”
3. Ender Cengiz Divarlı (2011), “Basında İnsan Hakları Sorunları-Türk Basınından Örneklerle”
4. Tolga Gündoğdu (2011), “Motorlu Kuryelerin Yaşadıkları İnsan Hakları İhlalleri”
5. Özlem Pınar Haktanır Ağkoç (2011), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Türkiye’de Bir Ceza Yargılaması Tedbiri Olarak İletişimin Tespitinin Sorunları”
6. Taner Kandemir (2011), “İnsan Hakları Işığında Çocuk Askerler Sorunu”
7. Serdar Özcanlı (2011), “Sağlık Hakkının Bir Gereği Olarak Hasta Hakları ve İhlaller”
8. Ali Özkan (2011), “11-15 Yaş Arası Çocuk Boksörlerde Sağlıklı Gelişim Sorunlarının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
9. Ramazan Palaz (2011), “İnsan Hakları ve Basın”
10. Hakkı Şener (2011), “Adil Yargılanma Hakkıyla İlgisinde ‘Makul Süre’ Sorunları”
11. Salih Ulusoy (2011), “Kişi Güvenliği ve Güvenlik Stratejileri”
12. Piltan Zengin (2011), “Reklamların İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
13. Fadime Aksu (2012), “Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Haberlerin İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”
14. Güven Aksu (2012), “Emniyet Teşkilatında Olay Yeri İnceleme Hizmetlerinin İnsan Haklarıyla İlişkisi”
15. Vedat Çelik (2012), “Ordu ve Kolluk Kuvvetleri Tarafından Kullanılan Öldürücü Olmayan Silahların İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
16. Cüneyt Çetin (2012), “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”
17. Nurgül Çınar (2012), “Zorunlu Askerlik Hizmetine Karşı Vicdani Reddin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
18. Sezay Duran (2012), “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Hakkaniyete Uygun Yargılanma Sorunu”
19. Hasibe Düğür Ünlü (2012), “‘Hayat Kadınları’ ve İnsan Hakları”
20. Murat Esin (2012), “Askerî Yargı Organlarının ve Birinci Sicil Amirlerinin Disiplin Yetkilerinin İnsan Hakları Belgeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”
21. Rojda Geter Arslan (2012), “Yaşama Hakkı İhlali Olarak Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet”
22. Eser Güngör (2012), “Toplu Taşıma Sürücülerinin Eğitiminin Trafik Güvenliği ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi”
23. Enis Hacıahmetoğlu (2012), “Gemi İnşaat Sanayindeki İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunlarının İnsan Hakları Temelinde İncelenmesi”
24. Mehmet Işıklı (2012), “Çarpık Kentleşmeye İnsan Hakları Açısından Bir Yaklaşım”
25. Neriman Kaya (2012), “Televizyonun Şiddete Yönelen Çocuklara Etkisi”
26. Canan Keskin (2012), “Kot Kumlama ve İnsan Hakları”
27. Adil Kılıç (2012), “Temel Hak ve Özgürlüklerin Ko-
- runmasında Okur Temsilcisinin Rolü”
28. Yusuf Kırımlı (2012), “Bir İnsan Hakları İhlali Olarak İnsan Ticareti”
29. Halis Özcan (2012), “Zorunlu Askerlik Kapsamında Bedelli Askerlik ve İnsan Hakları”
30. Derya Pamuklu (2012), “9-12 Yaş Arasındaki Çocuk Teakwandocu Müsabıkların (Minikler Kategorisi) Sağlıklı Gelişim Problemlerinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
31. Murat Polat (2012), “Suça Sürüklenen Çocukları Suça İten Sebepler ve Ülkemizde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”
32. Cumhur Sel (2012), “Ardahan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Çalışmaları”
33. Ercan Torlak (2012), “İnsan Hakları Açısından Toplumsal Olaylarda Polisin Zor Kullanma Yetkisi”
34. İlhan Yedidağ (2012), “Askerî Personelin Sendikal Hakları”
35. İlker Yıldızhan (2012), “1632 Numaralı Askerî Ceza Kanunu ve 926 Numaralı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun İnsan Hakları Çerçevesinde İncelenmesi”
36. Mehmet Birol (2013), “Silahların Eşitliği İlkesi”
37. Tolga Coşkun (2013), “Türkiye’deki Mülteci, Sığınmacı ve Düzensiz Göçmenlerin Haklarını Korumada Karşılaştıkları Sorunların İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi”
38. Mustafa Çakır (2013), “Adil Yargılanma Hakkına İlişkin İhlallerin Önlenmesi Bağlamında Noterlik Kurumunun Rolü Üzerine Bir İnceleme”
39. Saim Eroğlu (2013), “İnsan Hakları Açısından Anadilin Korunması ve Geliştirilmesi”
40. Selçuk Küçük (2013), “Aile İçi Şiddet ve İnsan Hakları: Beykoz Örneği”
41. Ayhan Saygın (2013), “İş Yaşamında Mobbing (Psikolojik Yıldırma) Olgusu ve İnsan Hakları”
42. Yalçın Sivri (2013), “Nefret Suçu ve Nefret Söylemi”
43. İbrahim Şenyıldız (2013), “İnsan Hakları Bağlamında Polisin Sendikal Hakları ve Uluslararası Düzenlemelerdeki Yeri”
44. Fatih Topuz (2013), “Türk Ceza Muhakemesi Kanunundaki Şüphe Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”
45. Melih Yalçınöz (2013), “İnsan Haklarına Sınır Çizme Sorunu ve Din ve İnanç Özgürlüğü”
46. Cemile Açıkça (2014), “İnsan Haklarının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü (İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları Vakfı, Mazlumder)”
47. Cengiz Ak (2014), “İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Göçmen Kaçakçılığı”
48. Ayhan Canpolat (2014), “Türkiye’de Engellilerle İlgili Hukukî Düzenlemelerin Uygulanmasında Karşılaşılan Belli Başlı Sorunlar”
49. Selcan Çelik (2014), “Tanzimat Dönemi Romanlarında Kadının Temsili: İnsanın Değeri Çerçevesinde bir İnceleme”
50. Ayhan Çetinkaya (2014), “Polisin Sendika Hakkı”
51. Gözde Değirmenci (2014), “İnsan Hakları Çerçevesinde LGBT Mahpuslar”
52. Murat Demir (2014), “Bireysel Silâhlanma, Yaşam Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülükleri”

53. Sedat Demir (2014), “Türkiye’deki Hasta Mahpusların Durumunun İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”
54. Denizhan Dere (2014), “Genetiği Değiştirilmiş Tohumlar ve İnsan Hakları”
55. Çetin Gülen (2014), “Ölümlü Sonuçlanan Trafik Kazaları ve Yaşam Hakkı”
56. Vural Halıcıoğlu (2014), “Basında İnsan Haklarının Uygulanmasında Okur Temsilcisinin Rolü”
57. Hüseyin Cem İyidoğan (2014), “Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının Çocuklar Üzerindeki Etkisine İlişkin bir Araştırma”
58. Olgay Karataş (2014), “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı Çerçevesinde Taksim Gezi Parkı Olaylarının Değerlendirilmesi”
59. Serhat Koyuncu (2014), “Cezaevlerinde Cinsel Suçlulara Karşı Uygulanan İnsan Hakları İhlalleri”
60. Cihan Özçelik (2014), “Yazılı Basında Nefret Söylemi ve İnsan Hakları”
61. Serdar Sadıklı (2014), “İnsan Hakları Işığında İstihbarat Teşkilatlarının Dinleme Faaliyetleri”
62. Numan Sünbül (2014), “Türkiye’deki Hastanelerin Acil Servis Hizmetleri ve 112 Acil Yardım Ambulanslarındaki Uygulamaların İnsan Hakları Açısından İncelenmesi”
63. Seda Sürücü (2014), “İHEB’de İfade Edilen İnsan Anlayışı ve Bu İnsan Anlayışının Felsefi Temellendirilmesi”
64. Demirhan Taşkan (2014), “Çocuklar, Çizgi Filmler ve İnsan Hakları”
65. Osman Uzun (2014), “AİHM İçtihatları Çerçevesinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”
66. Elyas Ünğan (2014), “Zihinsel Engelliler ve İnsan Hakları Sorunları”
67. İbrahim Halil Yadigar (2014), “KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer) Silahları ve İnsan Hakları”
68. Ulaş Aksakallı (2015), “Sosyal Hizmet Uzmanının Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleriyle İlgili Kararlarını Belirleyen ‘Vicdan’ Sorunu”
69. Yıldırım Budak-Faruk Çakmak-Bünyamin Şeker (2015), “Polis Merkezleri ve İnsan Hakları”
70. Kevser Dursun (2015), “Türkiye’de Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti ve İnsan Hakları”
71. Yücel Ercan (2015), “Sistematik Olarak Yoksullaşmak ve İnsan Hakları”
72. Serap Girgin (2015), “Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorununun İnsan Hakları Işığında Değerlendirilmesi”
73. Necla Gülsev Özeren (2015), “Engelli Evde Bakım Hizmetinde İnsan Hakları Sorunları”
74. Cafer Gündoğdu (2015), “Toplum Destekli Polisliğin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi, Kocaeli Örneği”
75. Gülşah Gür (2015), “Denetimli Serbestlik Uygulaması ve İnsan Hakları”
76. Meryem Kalyoncu (2015), “Laiklik ve İnsan Hakları”
77. Bayram Kara (2015), “Zorunlu Askerlik Hizmeti Sırasında Er ve Erbaşların İntiharı ve Yaşama Hakkı”
78. Çetin Koçak (2015), “İnsan Hakları Bakımından Türkiye’de Makul Olmayan Tutukluluk Süreleri”
79. Uğur Ölmez (2015), “Ceza İnfaz Kurumlarında Tutuklu ve Hükümlülerin Sağlık Sorunları”
80. Eda Özdemir (2015), “Çocuk Hakları, Çocuk İstisarı ve Medya”
81. Derya Özkan (2015), “Son 10 Yıllık İHAM Kararları Işığında Türkiye’de İfade Özgürlüğü Problemi”
82. Tayfun Serin (2015), “Özel Eğitime Muhtaç Kişilerin Eğitim Hakkı ve Eğitim Sorunları”
83. Eyüp Sevindik (2015), “Türkiye’de Alt İşverenlik Sisteminin İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi”
84. Gülnur Seçil Uludil (2015), “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Uzun Tutukluluk Sürelerinin Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde İncelenmesi”
85. Mehmet Ali Uzun (2015), “Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde Öğretim ve İnsan Hakları Eğitimi”
86. Güler Vardar (2015), “Kadına Yönelik Şiddetin Türk Hukuk Sistemi Açısından İncelenmesi”
87. Ekrem Yalvaç-Hamdi Silsüpür (2015), “İnsan Hakları Çerçevesinde Mahkumların Sağlık Hakları”
88. Nurbay Aydemir (2016), “Ayrımcılık Yasağı ve İnsan Haklarındaki Yeri”
89. Mehmet Çakan (2016), “İnsan Haklarının Korunmasında Zamanlaşımı Sorunu”
90. Emre Çoban (2016), “Eğitimde İnsan Hakları Eşitsizliğine Bir Çözüm Örneği: Engellilere Pozitif Ayrımcılık”
91. Murat Keskin (2016), “Cezaevlerinde Yaşanan İnsan Hakları İhlallerine Dair Bir İnceleme”
92. Hakan Nayır (2016), “Ayrımcılık Yasağı Çerçevesinde LGBTİ Bireyler”
93. Erhan Sancar-Bahar Uncu (2016), “Uluslararası Belgelerde İşkence Yasağı ve Türkiye Gerçeği”
94. Selçuk Yıldız-Elem Bayraklı (2016), “İşkencenin Önlenmesinde Türkiye İnsan Hakları Kurumunun Rolü”
95. Eren Acar (2017), “Etik Değerler Bilgisi ve İnsan Hakları ile Yazın Yapıtları Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme”
96. Hayati Çelik (2017), “Türkiye’de Yardımcı Eğitim Kitabı Olarak Okutulan Bazı Masalların İnsan Hakları Açısından İncelenmesi”
97. Kahraman Özdemir (2017), “Demokrasilerde Karar Alma Mekanizmalarının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
98. İbrahim Burak Şahin-Ece Gülcan Göktaş (2017), “Şiddet İçerikli Bilgisayar Oyunlarının Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkilerinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”
99. Tezcan Temelkuran Marhan (2017), “İnsan Haklarına Aykırılığı Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Kimliği ile Cinsiyet Ayrımcılığı Üzerine Bir Deneme”
100. Şebnem Şimşek (2018), “Yerel Yönetimlerin Sosyal Destek Hizmetinde İkamete Dayalı Destek ve Sorunları”
101. Aydın Yücesoy (2018), “Temel Kişi Haklarının Korunmasında Bir Durumun Adımı Doğru Koyabilmenin Öneme Örneği: Dr. Rieux’nun Vebayla Mücadelesi”
102. Fatih Kalkan (2018), “Yabancı Uyruklu Hükümlü ve Tutukluların Ceza İnfaz Kurumlarında Karşılaştıkları Dezavantajlı Durumlar”
103. Muhammet Temel (2018), “Çocukları Suç İşlemeye Yönelten Nedenler ve İnsan Hakları”
104. Mustafa Akbaş (2018), “Ulaşım ve Seyahat Hakkının İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi”
105. Volkan Artuç (2018), “Mülteci ve Geçici Koruma Statüleri Arasındaki Farktan Doğan İnsan Hakları Sorunları”
106. Abdulmuttalip Tan (2018), “İnsan Hakları Açısından Asgarî Ücretin Belirlenmesi Sorunu”
107. Rıdvan Çağrı Yurdakul (2018), “İşkence Mağdurlarının Toplumla Yeniden Kazandırılmasına Yönelik Bazı Öneriler”

YOKSULLUK, SOSYAL ADALETSİZLİK VE İNSAN HAKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşgın*

İnsanlık tarihinin çok eski zamanlarından bu yana gündemde olan yoksulluk, kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte kitleselleşmiş ve sistematik hale gelmiştir. Kapitalizmin geçirdiği dönüşümler ve toplumsal güç dengeleri çerçevesinde yoksulluğa yaklaşımlar da değişmiştir ve değişmeye devam etmektedir. Yoksullukla mücadele ve yoksulluğu azaltma stratejileri 1990'lı yıllardan bu yana uluslararası toplumun gündeminde bir konu olmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği yoksullukla mücadele amaçlı hedefler koymakta ve çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Ancak bu çalışmalar, içinde bulunduğumuz çağda yaşanmakta olan yoksulluğu ortaya çıkaran neoliberal küresel ekonomik politikalar ve “piyasa dostu” reformlar çerçevesinde yapılmaya çalışılmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında kabul edilen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinden ilki¹ 2030 yılına kadar bütün şekilleriyle yoksulluğa son verilmesidir. Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusunun yüzde 10'u hâlâ aşırı yoksulluk içinde yaşamakta, sağlık, eğitim, su ve sanitasyona erişim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Günde 1,90 doların altında yaşayan insanların çoğunluğu Sahraaltı Afrika'da yaşamaktadır. Kırsal yoksulluk bütün dünyada yüzde 17,2 oranıyla kentsel alanlardaki yoksulluktan üç kat daha fazladır. Yoksulluk en çok çocukları etkilemekte ve beş çocuktan biri aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır.²

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde kabul edilen yoksulluğa son verilmesi hedefi, uluslararası toplumun yoksullukla ilgili olarak aldığı ilk karar değildir. Birleşmiş Milletler, 2000 yılında kabul ettiği Milenyum Deklarasyonu ile yoksulluğun 2015 yılına kadar azaltılmasını bir hedef olarak önüne koymuştu. Ancak bu hedefe ulaşamadığından 2015 yılında yeni hedefler belirlenmiştir. Peki acaba neden böyle olmaktadır?

Yoksullukla mücadelede izlenen politikalar “ekonomik gelişme”, “kalkınma” günümüzde de “sürdürülebilir kalkınma” gibi konuyu ekonomik perspektiften ve “gelişim” odaklı ele almakta, önerilen çözümler de yine bu çerçevede olmaktadır. Uluslararası finans kuruluşlarının (Uluslararası Para

Fonu-IMF ve Dünya Bankası), uyguladıkları neoliberal yapısal reformlar sonucunda yoksulluk daha fazla artmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda uyguladıkları neoliberal yapısal dönüşüm politikalarına yönelen eleştiriler çerçevesinde, bu kuruluşların yoksullukla ilgili çalışmaları gündemlerine aldıkları görülmektedir. Ancak yoksulluk bu kuruluşların gündeminde uyguladıkları reformların yaygınlaşmasının önünde bir engel olarak yer almakta ve önerileri de bu çerçevede şekillenmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen yoksullukla mücadele amaçlı strateji ve hedeflerde de (son olarak Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde de) uluslararası finans kuruluşlarının yaklaşımı etkili olmaktadır. Sonuç olarak neoliberal ekonomik politikalar çerçevesinde geliştirilen yoksulluğu önleme çabaları, yoksulluğu önleyemediği gibi yoksulluk artmakta ve sosyal adaletsizlik yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde giderek derinleşmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1992 tarihli 134 no'lu oturumunda kabul edilen kararda, yoksulluğun “insan onurunun ihlali” ve belli bazı durumlarda da yaşam hakkına tehdit oluşturduğu kabul edilmiştir.³ Yaygın yoksulluğun insan onurunun ihlali olduğu çok sayıda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu belgesinde tekrar edilmiştir.⁴ 1993 tarihli kararda, yoksulluğun ortadan kaldırılması ile insan haklarının tümüyle gerçekleştirilmesinin birbiriyle bağlantılı amaçlar olduğu ve yaygın yoksulluk ile insan haklarının gerçekleşmesinin güvence altına alınması sorumluluğu arasında çelişki olduğu vurgulanmıştır. İnsan hakları-yoksulluk ilgisi çerçevesinde yürütülen tartışmalar, yaygın olarak sosyal, ekonomik ve kültürel haklar ile sivil ve siyasal haklar arasındaki hiyerarşi tartışmasından hareketle sürdürülmektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel hakların da insan hakları kabul edilip edilemeyeceği tartışması, ağırlıklı olarak liberal görüşlerin bu kategorideki haklara olumsuz yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Sivil ve siyasal haklar liberal bir düzenin ve piyasa sisteminin işleyişinin vazgeçilmezleri olarak görülmekte iken, sosyal ve ekonomik hakların piyasa sistemine müdahale anlamına geldiği savunulmakta, bu hakların korunması ve gerçekleşmesinde devletlerin olanakları ölçüsünde ve kademeli gerçekleştirilmesi

* Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Diğer hedeflerden bazıları şunlardır: sağlık ve esenlik, kaliteli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar...

² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>

³ United Nations General Assembly (1992). Human Rights and Extreme Poverty. A/RES/47/134, 92nd plenarymeeting, 18 December 1992. <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r134.htm>

⁴ 1993/13 ve 2001/31 tarih ve sayılı kararlar.

(progressive realisation) kabul edilmektedir.

Yoksulluk ve insan hakları bağlantısı çerçevesinde ortaya konulan insan hakları kavramlaştırmasını şekillendiren anlayış ise, devletin müdahalesinden arınmış piyasa sisteminin insan haklarını koruyan ideal toplumsal düzen olduğu yönündedir. Yoksulluk ve insan hakları çerçevesinde yapılan tartışmalarda belirli bir insan hakları kavramlaştırmasının yanında belirli bir ekonomik sistem koşulu da getirilmektedir. Yoksulluk ve insan haklarıyla ilgili yapılan tartışmalar sorgulanamaz gösterilen piyasayla sınırlandırılmıştır. İnsan haklarının neliği, korunma ve gerçekleştirme gereklilikleri üzerinde durulmayıp “ezbere” bir insan hakları anlayışı, insan haklarının tek anlaşılma biçimi olarak sunulmaktadır.

Birleşmiş Milletler Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörü Philip Alston, 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü vesilesiyle London School of Economics’te yaptığı konuşmada (2016), birçok popülist siyasî liderin milliyetçi, yabancı düşmanı, kadın düşmanı ve açıkça insan hakları karşıtı gündeminde, insan hakları hareketinin stratejilerini yeniden değerlendirmesi ve genişletmesi gerektiğini belirtmektedir. Alston’a göre, uluslararası ve yerel insan hakları hareketleri arasında daha etkili bir sinerji yaratma ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca refah ve kalkınma hedefleri yerine ekonomik ve sosyal hakları, insan hakları olarak benimsemek ve savunmak gerekmektedir.⁵

Alston, 2018 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyine IMF ve sosyal koruma üzerindeki etkileri (Mayıs 2018)⁶ ile özelleştirmenin (Eylül 2018)⁷ yoksulluk ve insan hakları açısından yarattığı sonuçları değerlendiren iki rapor sunmuştur. IMF politikalarının yoksulların insan hakları üzerindeki etkilerinin sosyal koruma konusundaki çalışmaları çerçevesinde incelediği ilk Raporda, IMF’in eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, yönetim, iklim değişikliği ve sosyal koruma gibi konulara odaklanacağı yeni ve büyük değişikliklere yönelmiş olmasının insan hakları perspektifinden memnuniyetle karşılandığını belirtmektedir. Ancak soykırım durumları dışında insan hakları normlarına bağlı olmayan IMF, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesini kendisi açısından geçerli kabul etmemektedir. Öte yandan IMF, özellikle sosyal korumadan ne anladığı konusunda net olmayıp pragmatiktir ve yoksulluğa yaklaşımı da hâlâ neoliberal eko-

nomik politikalar çerçevesinde şekillenmektedir. Özelleştirme uygulamalarının insan hakları ve yoksulluğa etkileri üzerine odaklanılan ikinci Raporda ise, devletin rolünü özelleştirme yoluyla küçültmeyi amaçlayan neoliberal politikalar eleştirilmekte, özelleştirmenin insan haklarının korunmasını sistematik olarak olumsuz etkilediği ve düşük gelirli kişilerin ve yoksulluk içinde yaşayanların durumunu daha da marjinalleştirdiği belirtilmektedir. Mevcut insan hakları hesap verebilirlik mekanizmalarının, büyük ölçekli ve yaygın özelleştirmelerin getirdiği zorluklarla başa çıkmak için açıkça yetersiz olduğunu belirten Alston, insan hakları savunucularının yaklaşımlarını temelden yeniden gözden geçirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Özelleştirmeyle ilgili standartların geliştirilmesini, özelleştirmenin belirli alanlarda insan hakları ile yoksul ve marjinalleşmiş topluluklar üzerindeki etkilerine yönelik çalışmaların yapılmasını, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi amacıyla yapılan düzenlemelerin özellikle insan haklarına etkilerinin ele alınması konusunda ısrar edilmesini ve Sözleşme organlarının (BM Sözleşmeleri), özel prosedürlerin, bölgesel mekanizmaların ve ulusal kurumların özelleştirme bağlamında devletleri ve özel aktörleri sorumlu tutabilecekleri yeni yolların araştırılmasını acil olarak yapılması gerekenler olarak önermektedir.

Birleşmiş Milletler Yoksulluk ve İnsan Hakları Özel Raportörünün, uluslararası finans kuruluşlarının yoksulluk yaratıcı neoliberal politikaları gözden geçirmeleriyle ilgili eleştirileri ve insan hakları savunucularına yaptığı çağrılar son derece önemlidir. Alston’un şu sözleri yoksullukla mücadelede ve özellikle dünyada ve ülkemizde son dönemde yaşanmakta olan insan haklarıyla ilgili olumsuz gelişmelere ışık tutması bakımından önemli görünüyor: “Özelleştirme ayrıca, Hükümetlerin kamu mal ve hizmetlerinin tahsisine karar vermedeki rolünü marjinalleştirerek demokrasinin altını oyar (undermines), bu da vatandaşları seçimlere katılmaları için daha az teşvik eder. Son yıllarda birçok devlette, özellikle düşük gelirli insanları etkileyen siyasî sömürgecilik eğilimi ortaya çıkmış ve özelleştirmeyle yakından bağlantılı kemer sıkma politikaları popülist, insan hakları karşıtı siyasetçilerin yükselişinde verimli bir zemin oluşturmuştur”⁸.

⁵ Alston, Philip (2017), “The Populist Challenge to Human Rights”, *Journal of Human Rights Practice*, 9, s. 1-15.

⁶ A/HRC/38/33

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/127/23/PDF/G1812723.pdf?OpenElement>

⁷ A/73/396

<https://undocs.org/A/73/396>

⁸ Alston, Philip (2017), Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, A/73/396: 25

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUKTAN İNSAN HAKLARI YÜKÜMLÜLÜĞÜNE: ŞİRKETLER VE İNSAN HAKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Özge Yücel Dericiler*

Şirketler ve insan hakları birlikte düşünüldüğünde, bu ilişkiden insan haklarının lehine ve şirketlerin "aleyhine" bir sonuç çıkarılabilir mi? Pek de kısa sayılamayacak bir zamandır bir grup insan, şirketleri neden oldukları insan hakları ihlallerinden sorumlu tutmanın yollarını arıyorlar. Ama bu, tahmin edilebileceği gibi dirençle karşılaşan ve güçlükle ilerleyen bir süreç. Sürece insan hakları açısından baktığımızda kötümser olmak da iyimser olmak da mümkün. Kötümser olmak mümkün, çünkü bahsettiğimiz aktörler ulus ötesi şirketler ve bir kısmı gerçekten de çok güçlüler. Ancak meseleye hukuk, etik ve insan hakları çerçevesinden bakanlar bu konuyu BM'nin gündemine sokmayı başardılar ve hâlihazırda bu ilişkinin bir sözleşmeyle düzenlenmesi için çalışmalar sürüyor. Elbette aşılması gereken çok sorun var gibi görünüyor.

Öncelikle, ulus ötesi şirketlerin genel olarak insan hakları konusuna tamamen ilgisiz olmadıklarını söyleyerek başlayalım. Özellikle sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, marka değerini düşünen şirketler insan haklarına duyarlı olduklarını göstermeye dikkat etmekte. Ancak kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımının insan haklarının gereklerini ne kadar gözettiği de ayrı bir soru/n olarak karşımıza çıkıyor. İnsan hakları perspektifinden konuya bakanlar, odağın sosyal sorumluluktan insan haklarına ilişkin yükümlülükler kayması gerekliliğine işaret ediyorlar.

Kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı kimi temel haklarımızı dikkate alır, ancak şirketler hukuken yükümlü kılınmaz!

İş dünyasının perspektifinden bakıldığında, günümüzün toplumsal bilinci yüksek atmosferinde, çalışanların ve tüketicilerin kurumsal sosyal sorumluluğu ön plânda tutan işletmelerde çalışmaya veya bu işletmelerden alışveriş yapmaya dikkat ettikleri fikri genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmayı şirketin iş modeline entegre eden bir iş pratiği olarak kurumsal sosyal sorumluluk karşımıza çıkmaktadır.¹ Örneğin gençler arasında popüler bir giyim markasının ürünlerinin Uzak Doğu'da çocuk işçi çalıştırılarak üretildiğinin ortaya çıktığını ve oluşan tepki nedeniyle bu şirketin ürünlerinin boykot edildiğini, uzun vadede de markaya bağlılığın azaldığını düşünelim.

Bu durumda şirketin karar vermesi gereken konu, insan haklarına ve çevreye duyarlı politikaların maliyetinin mi yoksa müşteri kaybetmenin mi maliyetinin daha katlanılabilir olduğudur. Benzer durum pek tabii ulusal ölçekte faaliyet gösteren ticarî işletmeler için de geçerlidir.

Kurumsal sosyal sorumluluğun kapsadığı alanlar değişkendir. Avrupa'daki şirketlerin dâhil olduğu bir ağ kapsamında şirketler sosyal sorumlulukla şu alanları ilgili görmektedir: işyeri (çalışanlar), piyasa (tüketiciler, tedarikçiler), çevre, toplum, etik ve insan hakları.² Öte yandan şirketin sosyal sorumluluklarının olup olmadığı ya da sorumluluk alanının kapsamı, o şirket tarafından benimsenen ekonomik yaklaşıma göre değişmektedir.³

Kurumsal sosyal sorumluluk, marka değerini ve uzun vadeli finansal getirisini düşünen şirketlerin insan hakları konusunda belirli bir duyarlılık geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Öte yandan sosyal sorumluluk yaklaşımı gönüllülük esasına dayalıdır ve şirketlere insan haklarına ilişkin hukukî bir yükümlülük yüklenemez. Yani biz tüketiciler belki o şirketin ürünlerini boykot ederek insan haklarına ilişkin tutumunu cezalandırabiliriz, ama o şirketten hukuken bir talepte bulunamayız. Bu durum, gönüllülük esasının ötesine geçerek, şirketlerin neden oldukları ya da dolaylı olarak katkıda buldukları insan hakları ihlallerinden ötürü hesap sorulabilir kılınmaları için yasal bir çerçevenin olması gerektiği tartışmasını ortaya çıkarır.⁴

İnsan haklarını gerçekleştirmenin tek yükümlüsü ve ihlallerinin tek sorumlusu devlet değildir.

İnsan haklarının bir yönünde sahip olduğumuz temel haklar varsa, diğer yönünde de birbirimize karşı ödevlerimiz vardır. Hukuk açısından bakıldığında ise kişilerin birbirlerine karşı ödevleri büyük ölçüde geri plânda kalır ve devletin temel haklara ilişkin yükümlülükleri düzenleme konusu olur. Sadece kamu gücü kullanan kişinin gerçekleştirdiği ihlalde değil, özel alanda ve özel denilen ilişkilerde gerçekleşen bir hak ihlalinde dahi, yapmaması gerekirken yaptığı ya da yapması gerekirken yapmadığı şeyler araştırılarak yükümlülüğü tespit edilmeye çalışılan aktör devlettir.

* Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ <https://www.businessnewsdaily.com/4679-corporate-social-responsibility.html>

² Moir, Lance (2001), "What Do We Mean by Corporate Social Responsibility?", *Corporate Governance*, Vol. 1, Issue: 2, s. 2.

³ Moir, a.g.e., s. 2.

⁴ Clapham, Andrew (2006), *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, Oxford University Press, s. 195-196.

1970'lerden bu yana ise, kamu gücü kullanmayan –yani özel denilen– kişilerin de belirli hallerde ihlalden doğrudan sorumlu tutulabilmesi gerektiği tartışması başladı.⁵ Devlet dışı aktörler denilen bu aktörlerden biri de şirketlerdi. Şirketler kâr amacıyla kurulan tüzel kişilikler olduğu için, bu konu ilk başta çok tartışmalı bulundu ve şiddetli bir dirençle karşılaşıldı. Bu süreçte, ancak sosyal sorumluluk projeleriyle şirketlerin belirli bir taahhüt altına girmesi mümkün olabildi. Ancak sosyal sorumluluğun ötesine geçilmesi görüşünün belirli bir ağırlık kazanmasıyla, şirketlerin insan haklarına ilişkin olarak hukuk aracılığıyla yükümlü kılınması ve bu çerçevede denetlenmesinin zemini oluşmaya başladı.

Bugün BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkelerinin kabulüyle birlikte bu konuda belirli bir aşamaya geldiğini görmek mümkün. Şirketlerin tek amacının paydaşlarının kârlarını maksimize etmek ve servet yaratmak olmadığı, en azından BM düzeyinde kabul edilmiş durumda. Bu süreç 1970'lerde BM Ekonomik ve Sosyal Konseyinin Genel Sekreterlikten çokuluslu şirketlerin faaliyetlerinin insan haklarına etkisini araştırmasını istemesiyle başlamıştır.⁶ 1990'lardan itibaren küreselleşme ve çokuluslu şirketlerin insan haklarına etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. 1998'de BM İnsan Haklarının Korunması ve Teşviki Alt Komisyonu tarafından Ulus Ötesi Şirketlerin Çalışma Yöntemleri ve Faaliyetlerine İlişkin Çalışma Grubu kurulmuştur. Ayrıca 1998'de Davos'ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu esnasında eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın girişimiyle UN Global Compact inisiyatifi gelişmiştir. Global Compact'ta kabul edilen ve şirketlerden gönüllü olarak uymaları beklenen ilkelerden ilk ikisi doğrudan insan haklarına ilişkindir: 1) İş dünyası, ilân edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı göstermeli, 2) İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.⁷ Ancak bu ilkeler tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak dikkate alınır.

2011 yılında ise hem çokça eleştirilen, hem de sürecin somut bir çıktısı olarak önem taşıyan İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri⁸ kabul edilmiştir. Rehber İlkelerde üç ayaklı bir sorumluluk çerçevesi kabul edilmiştir: 1) Devletler insan haklarını korumalıdır, 2) Şirketler insan haklarına saygı göstermelidir, 3) Hakkı ihlal edilenin zararı telafi edilmelidir.

Görüldüğü üzere Rehber İlkelerde insan haklarını korumanın esas olarak devletin yükümlülüğü olduğu kabulü sürmektedir. Ancak ek olarak şirketlerin de insan haklarına saygı göstermekle yükümlü oldukları belirtilmektedir. Şirketlerin insan haklarına saygı gösterme yükümlülüğü şu kapsamda düzenlenmektedir: a) Şirketler kendi faaliyetleri yoluyla insan hakları üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktan ya da bu olumsuzluklara katkıda bulunmaktan kaçınmalı, olumsuz etkiler ortaya çıktığında müdahale etmelidirler; b) Bu olumsuz etkiye katkıda bulunmasalar dahi, iş ilişkisi içinde oldukları şirketlerin faaliyetleri, ürünleri ya da hizmetleri ile doğrudan bağlantılı olan insan hakları ihlallerini önlemeye veya hafifletmeye çalışmalıdırlar.⁹

Bu noktada Rehber İlkeleri oluşturan John Ruggie'ye yöneltilen temel eleştirilerden biri, saygı gösterme yükümlülüğünün negatif bir ödev içerdiği, ancak Rehber İlkelerin aslında şirketlerin sadece zarar vermekten kaçınmakla sınırlı olmayan ve bunun ötesine geçen bir çerçeve çizdiği'dir. Dolayısıyla Rehber İlkeler, şirketlerin sorumluluğunu sadece negatif bir ödevle sınırlamayı amaçlasa da, bunu kendi içinde tutarlı olarak yapamamıştır. Üstelik bu metin bir yumuşak hukuk (soft law) enstrümanı olarak nitelendirilebilir. Oysa çok ciddi hak ihlallerine neden olan şirketlerin hesap vermelerinin sağlanması ancak bağlayıcı bir sözleşmeyle mümkün olabilecektir.

Halihazırda BM düzeyinde, ulus ötesi şirketlerin ve diğer ticarî işletmelerinin faaliyetleri ve insan hakları ilişkisini düzenleyen bağlayıcı bir sözleşmenin oluşturulması çalışmaları sürüyor. Bu görevi 2014 yılında İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan Hükümetlerarası Çalışma Grubu yerine getiriyor.¹⁰ 2018 yılında oluşturulan ilk taslak üzerinde yapılan değişikliklerle birlikte gözden geçirilen yeni taslak için tüm tarafların Şubat 2020'ye kadar görüşlerini Çalışma Grubuna iletmeleri bekleniyor. Sonucu ne olur bilemeyiz ama devasa sermayeye sahip ve kimi zaman dünya siyasetine yön veren ulus ötesi ve çok uluslu şirketlerin bu sürece nasıl direneceklerini ve neyi ne kadar kabul edeceklerini görmek açısından heyecan verici bir sürece tanıklık ediyoruz.

⁵ Bu konuda genel olarak bkz. Clapham, a.g.e.

⁶ Burada bahsedilen süreç için bkz. David Bilchitz, Surya Deva, "The Human Rights Obligations of Business: A Critical Framework for the future", *Human Rights Obligations of Business: Beyond the Responsibility to Respect?*, (ed.) Surya Deva, David Bilchitz, Cambridge, 2013, s. 4-10.

⁷ Global Compact Türkiye'nin web sayfası ve 10 ilke için bkz. <https://www.globalcompactturkiye.org/10-ilke/>

⁸ Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework. İlkeler metnine şu linkten ulaşılabilir: https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

⁹ Guiding Principles, No. 13.

¹⁰ Hükümetlerarası Çalışma Grubunun kuruluşu ve oluşturulan taslak metin için şu linke bakınız: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/WGTransCorp/Pages/IGWGOnTNC.aspx>

GÖÇ OLGUSU VE İNSAN HAKLARIYLA İLİŞKİSİ

Dr. Murat Urk*

Göç olgusu üzerinde düşünenlerin görüşleri kimi zaman örtüşmekte kimi zaman farklılaşmaktadır. Göçün siyasal, ekonomik, ekolojik nedenlerden kaynaklandığını ileri sürenler çoğunluktadır. Farklı bakış açılarından, göçün kimi zaman suç, kimi ortamda güç, kimi bağlamda ekonomik bakımdan hareketlilik ve bereket olarak değerlendirildiği de görülmektedir. Öyle anlaşılıyor ki göç, bir mecburiyetten ileri geliyor: göçün gittiği yerde, yaşama kimi zaman sorunlar getirirse de katkıda bulunduğu, kimi tohumlar attığı, her boyutuyla da insanî olduğu ileri sürülebilir.

Göç, insanlık durumu olarak herkesi ilgilendirmektedir. İnsanın ve çevresinin ortak sorunudur, ama aynı zamanda da ortak umududur. Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü'ne göre de göç "hak"tır. Göç elbette sadece basit bir yer değiştirme olayı değildir; göçmenin göç ettiği yeni yerdeki ihtiyaçları, toplumla bütünleşmesi, toplum tarafından nasıl karşılandığı ile geride bıraktıkları ve yeni kazandıkları arasında denge kurma çabalarıyla dünyamızın bir olgusudur.

Göç olgusundan tamamen zararlı bir şeymiş gibi söz etmek doğru değildir. İnsan türünün hareketliliğini ve mücadeleciliğini ifade eder. Hareket ve mücadele insana, topluma dinamizm kazandırır. Dinamizm ise değişimin ve gelişimin temel öğelerinden biridir. Hareketliliğini ve mücadele azmini, yani dinamizmini kaybetmiş toplumlarda fosilleşme ve çürüme, bir anlamda yok olma başlamış demektir. Göçle birlikte insanî ve toplumsal değişme ve/veya gelişme hız kazanır, kültürler ve medeniyetler birbirlerinden etkilenirler. İnsanlık tarihi göçlerden kaynaklanan kargaşa ve kaynaşmaların, çatışma ve uzlaşmaların örnekleriyle doludur. Göç, aynı zamanda kültürleri ve medeniyetleri etkiler. Göçler sonucu nice kültür ve medeniyetler değişikliğe uğramış ya da yeni kültürel yapılar ve medeniyetler oluşmuştur.

Göç, yeni taşınılan bölgede/kentte birtakım sorunların da kaynağı olur. Göç nedeniyle ortaya çıkan gecekondular ve kentten yeni yerleşim yerlerinde kurulan mahallelerde konut kalitesi düşük gecekondulaşma,

ulaşım sorunları, istihdam, nitelikli iş gücünde yetersizlik, düzensiz gelir dağılımı, şiddet, suç oranlarında artma, sosyal dayanışmada azalma, yeşil alanların ve dinlenme alanlarının olmaması ya da yetersizliği gibi altyapı sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır.¹ Bu sorunlar nedeniyle kırsaldaki güçlü, otoriter aile yapısı zayıflamış, yeni yetişen nesil üzerinde ailenin sosyal denetimi kalkmış veya azalmış, çevreye, değişen koşullara direnemeyen geleneksel aile yapısında gevşeme, serbestleşme, hatta boşvermişlik baş göstermiştir. Bu koşullarda yetişen, kentin zengin mahallelerindeki tüketim çılgınlığının, ekonomik ve sosyal farklılıkların cazibesine kapılan çocuklar, gençler, ailelerinden kopmaktadır. Böylece, özellikle kentin yeni yerleşim yerlerinde kurulan kenar mahallelerinde çocukların ve gençlerin, çoğu zaman öznesi bazen de nesnesi durumunda olduğu kapkaç, hırsızlık, yankesicilik, uyuşturucu bağımlılığı gibi birçok güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. Kolay yoldan para kazanıp gözlerini kamaştıran yaşam biçimlerine ulaşmanın yollarını arayan, ezilmişlik duygusu ve kimlik bunalımı içindeki gençler sigara, alkol kullanımı ve madde bağımlılığı ile mafya ve terör örgütlenmelerinin ağlarına takılmaktadırlar.² AB Suç ve Güvenlik Konsorsiyumu, İstanbul'da yapmış olduğu araştırmada her 100 kişiden 18'inin suç mağduru olduğunu tespit etmiştir.³ İstanbul İl Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamayla suça karışan çocukların yaklaşık üçte ikisinin diğer illerden geldiğini, hazırlanan suçlu listesinin Anadolu'dan göç eden kalabalık nüfuslu aile çocukları ile kaçırılan, kandırılan hatta ailelerinden kiralanmış çocukların oluşturduğunu bildirmektedir.⁴ Yoğun göçler sonucu şehirlere yığılan nüfusun başlıca problemlerinden biri de eğitim-öğretimdir. Ya da tersinden söyleyecek olursak, göç sebebiyle şehirlerdeki eğitim-öğretim hayatı da devasa sorunlarla karşı karşıyadır. Metropol iller başta olmak üzere büyük şehirlerde maalesef sınıf mevcutları 40-55 arasında olmakta ve ne yazık ki bu durum kanıksanmaktadır.

Göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının ortak paydasında insan olduğu için konu, doğal olarak insan haklarıyla da bağlantılıdır. Çeşitli nedenlerle

* Maltepe Üniversitesi, İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı ilk mezunu.

1 Gözlüoğlu, Said, "İç Göçün Suç Oluşumuna ve İç Güvenliğine Etkisi", T.C. İç İşleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, www.arem.gov.tr.

2 Balcıoğlu, İbrahim (2001), *Şiddet ve Toplum/Suç, Göç ve Çocuklar*, İstanbul: Bilge Yayınları, s. 203.

3 AB Suç ve Güvenlik Konsorsiyumu, 2018 yılı araştırma metni, www.iem.gov.tr.

4 İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü web sitesi: www.iem.gov.tr.

yerini değiştirmiş kişiler, yerlerini değiştirme esnasında ve yerlerini değiştirdikten sonra birçok insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadırlar. Yaşanan bu geçişler sırasında sorunlar ne kadar az olursa sağlıklı ve güvenli yarınlara ulaşmak bir o kadar kolay olur.

Göç olgusu içerisinde yer alan mülteci ve sığınmacı kavramlarından, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14. maddesinde “Herkes, zulümden kurtulmak için başka ülkelerden sığınma/iltica talep etme ve sığınmacı/mülteci muamelesi görme hakkına sahiptir” denilerek söz edilmektedir. Bu maddenin bir gereği olarak, bütün sığınmacılar uluslararası alanda eşit haklara sahip olmalıdır. Aksi düşünülürse, her bir devletin ilgili maddeyi kendisine göre yorumlamak suretiyle kullanılamaz hale getirmesi söz konusudur. Dünyanın pek çok ülkesinde kimlerin ülkeye giriş yapabileceklerine, kimlerin sınır dışı edileceklerine, kimi zaman son derece karmaşık yasal işlemlerle birlikte yetkililerin katlanılamaz keyfi uygulamaları karar vermektedir.

Ayrıca İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 13. maddesinde “Herkesin, her devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir” denilmekte, bu da göçmen ve mültecilere bir güvence sağlamış olmaktadır. “Yerleşme hürriyeti, insanların serbestçe yer değiştirebilmeleri, diledikleri yerde oturma, konutunu seçip yerleşme ve yaşama tercihlerinde hür olmalarını ifade eder.” Mültecilerin büyük bir çoğunluğu zulüm yaşadıkları ülke içerisinde serbest seyahat hakkından çoğunlukla mahrum olduğu için, bu madde daha da önem kazanmaktadır. Devletler serbest seyahati ve oturma özgürlüğünü kısıtlayıcı hiçbir muamelede bulunmayarak, kişilerin özgürlüklerini ve dolayısıyla toplumun özgürlüğünü koruma altına almakla yükümlüdürler. Bununla birlikte diğer birçok uluslararası sözleşme benzer haklardan söz etmektedir.⁵ Göç olgusuna baktığımızda, insanı nasıl gördüğümüz ve değerlendirdiğimiz önemlidir. İnsanları amaç olarak mı, yoksa araç olarak mı görüyor ve değerlendiriyoruz?

İnsan hakları çerçevesinde bakıldığında, sayılan bütün bu olumsuz özellikler aslında yine insan haklarının evrensel çerçevesi içerisinde giderilebilir ve

insanlık adına gelecek nesiller için daha yaşanılır bir dünya yaratılabilir. Bunu başarabilmek için ilk adım olarak daha yaşanılır bir çevre yaratmakla işe başlanılabilir. Yeni cazibe merkezlerine ihtiyaç vardır. Yeni yerleşim yerlerinin belirleyicisi, yerel yönetimler olmalıdır. Yerel yönetimler, “Avrupa Kent-sel Şartı” normlarını esas almalıdır. Geliştirilecek ekonomik programlarla bir yandan geri göçü teşvik ederek, diğer yandan da yeni iş alanları açarak ve işsizlik sorununa çözüm üreterek genç iş gücünden yararlanmanın artırılması sağlanabilir. Ülkemizin pek çok şehrinde göçle gelen bireylere toplumsal yaşayış ve kentli olma bilinciyle aidiyet duygusunu artırmak için eğitim çalışmaları yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Göç olgusuyla ilgili sorunların çözümünde de ilkin eğitim sorununu ele almak ve bu yolda gerçeği çözümler üretmek gerekmektedir. Sorunlar insan-varlık bilgisi (antropoloji) açısından ele alındığında ve “insan-eğitim, dünya-eğitim, bilgi-eğitim”⁶ belirlemeleriyle, insanın özellikle varlıksal nitelikleri göz önünde bulundurularak çözüm önerileri geliştirildiğinde kalıcı sonuçlara ulaşılması mümkün görünmektedir. Böylece ezbere dayalı eğitim sistemimizi, insan-varlık bilgisiyle uyumlu insan (öğrenci) merkezli ve daha görsel öğelerle bezenmiş bir şekilde dönüştürmeyi başarabilirsek, okul öncesinde başlayıp öğretim ve eğitimin son aşamasına kadar daha bilinçli ve nitelikli bireyler yetiştirmek mümkün olur. Eğitimin gelişmesi ve eğitimli bireylerin artması sosyal ve kültürel yaşamı da olumlu etkileyecektir. İnsanlar bilinçlendikçe ve nitelikli bireyler yetiştikçe, kamu ve hizmet sektörü düzelebilir ve eğitim, sağlık, barınma hizmetleri her kesime eşit bir şekilde ve yeterli oranda ulaştırılabilir. Hem sağlık hizmetlerinden yararlanacak kişilerin hem de hizmeti verecek personelin daha nitelikli olması sağlanmış olur.

Kısacası, insan olmamızın değerinin farkına varmamız, göçü değerlendirdiğimiz bir noktada insanın değerine bir kez daha vurgu yaparak olanı ortaya koyup, olması gerekeni bir kere daha göz önüne koymaya çalışmak gerekmektedir. Çünkü unutulmamalı ki bir insan, insan olduğunun farkında olduğu sürece kendini daha ileriye götürmek için çaba harcar ve diğerlerini de buna teşvik eder.

5) Bkz. Urk, Murat (2010), “Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları”, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 13.

6 Bkz. Çotuksöken, Betül (2008), “Eğitim Felsefesinde Yeni Bir Çerçeve” adlı makale, www.akademik.maltepe.edu.tr

“IRKÇILIK KARŞITLIĞININ SEMBOLÜ KİMDİR?”

Aris Abacı/Gazeteci*

Berlin Olimpiyatlarının (1936), ırkçılık konusunun önemli referanslarından biri olarak kabul edilmesine yol açan olaylar biraz sorgulandığında ortaya farklı bir durum çıkmaktadır. Bu olaylar, Amerikan atletizm takımının üyelerinden biri olan siyahî atlet Jesse Owens'ın, ırkçılık karşıtlığının önemli sembollerinden biri olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Ülkesinde süregelen ırkçılıktan çokça payını almış olan Owens, Berlin Olimpiyatlarında büyük bir başarı göstererek dört altın madalya kazanmıştı (100 metre, 200 metre, uzun atlama, 4x100 bayrak yarışı).

Başarılarıyla Hitler'in Berlin Olimpiyat Stadyumunu terk etmesine neden olan atlet olarak ünlenen Owens, bu ününü, siyahî bir sporcu olarak, ırkçılığın tarihinin en önemli ve acımasız örneklerini vermiş olan Nazi Almanyası'nda kazanmıştı.

Ne var ki Berlin Olimpiyatlarının ırkçılıkla olan ilgisi burada bitmiyor. Atletizm programında sıra 4x100 bayrak yarışına geldiğinde, Amerikan atletizm takımının yönetimi, takımda yer alan Marty Glickman ve Sam Stoller isimli iki Yahudi asıllı atletin takımdan çıkarılmasını ve onların yerine Jesse Owens ve takımın başka bir siyahî sporcusu olan Ralph Metcalfe'in koşmasını kararlaştırmıştı. İki Yahudi asıllı sporcunun takımdan çıkarılmasının, olası bir Nazi isteği olup olmaması bir yana, herhangi bir sebepten ötürü bu iki sporcunun son anda takımdan çıkarılması sorunludur. Sorunludur çünkü müsabakalar Nazi Almanyası'nda gerçekleşmekteydi. Amerikan takımının yönetimi bu kararı, mutlak zafer amacıyla da almış olabilir.

Ancak burada konu, takımın yöneticilerinin kararları ve onları o kararlara iten nedenler değildir. Sorun, ülkelerinde, siyahî oldukları için ırkçılığın hedefi olan ve Berlin Olimpiyatlarında Nazi ırkçılığının karşısına dikilmiş birer sembol olarak gösterilen Jesse Owens'ın ve diğer siyahî atletin (Ralph Metcalfe), Yahudi asıllı atletlerin yerine koşmayı kabul etmeleri ve sonuç olarak koşmalarıdır. Doğrudan ırkçı bir tavır sergilememiş olabilirler, ancak dolaylı olarak bile olsa ırkçılığın emrettiğini yapmışlardır. Ve bunu bile bile yapmışlardır. Koşmayı tercih edebilirlerdi.

Oysa aynı Olimpiyat Oyunlarında Jesse Owens'ın uzun atlama dalında en önemli rakibi olarak gösterilen Alman atlet Luz Long, müsabakalar sırasında Owens'e yakın ilgi göstermiş, ona yardım etmiş, Owens'ın zaferinden sonra onu ilk tebrik eden olmuş ve onunla birlikte stadyumda zafer turu atmıştır (Müsabakada Owens birinci, Long ikinci ol-

muştur). Luz Long bütün bunları, Nazi ırkçılığının hedefi olarak gösterdiği siyahî bir atletle, Hitler'in ve Goebbels'in gözleri önünde yapmıştır.

Dolayısıyla Berlin Olimpiyatlarında ırkçılık karşıtı bir kahraman varsa, o, Alman atlet Luz Long'dur, Jesse Owens değil. Owens'ın yaptığı, bir duruş sergilemek değil, stadyuma çıkıp koşmak, atlamak ve sonunda kazanmaktır. Onu “kahraman” yapan, siyahî olmasıydı, yani onun bir özelliğiydi, sergilediği bir duruş değil. Aslında o Olimpiyatlardan Jesse Owens, Yahudi asıllı takımdaşlarına karşı yapılan şeye karşı tepkisiz kaldığı için, ırkçılığın kahramanı olarak çıkmıştır. Üstelik Luz Long'un o duruşu, Nazi ırkçılığını ve caniliğinin sorumluluğunu tüm Alman halkına mal etmeyle ilgili savı boşa çıkaran çok önemli bir veridir. Yani Nazi acımasızlığı karşısında Alman halkının “gerektiği kadar tepki göstermemesi” suçlamasına ve bu suçlamanın Alman karşıtı ırkçılığa dönüşmesine engel olan bir veridir.

Aynı şekilde, 1968 Meksika Olimpiyat Oyunlarında ırkçılık karşıtı kahraman, Amerikalı siyahî atletler Tommie Smith ve John Carlos değil, Avustralyalı atlet Peter Norman'dır.

Söz konusu Olimpiyatlarda, atletizmde 200 metre finalini Amerikalı Tommie Smith kazanmış, ikinciliği Avustralyalı Peter Norman, üçüncülüğü de Amerikalı John Carlos elde etmişti. Yarışmanın madalya törenine iki Amerikalı atlet siyahî eldiven giyerek çıkmışlar, Amerikan ulusal marşı çalınırken de yumruklarını sıkmışlardı. Eşofmanlarının üstünde “İnsan Hakları için Olimpik Proje” (The Olympic Project for Human Rights) adlı Amerikan örgütünün amblemi vardı. İki atletin o eylemi, “insan hakları selamı” ve “Kara Güç selamı” olarak iki farklı şekilde yorumlanmıştı. “Kara Güç” (Black Power), 60'lı yıllarda Amerika'da oluşan ve siyahılara karşı ırkçılığı hedef alan militan bir hareketin adydı.

Genel olarak Olimpiyat Oyunları tarihinde özel bir yeri olan bu eylem, ırkçılıkla ve Amerika'daki siyahî hareketle ilgisinde konuşulagelmıştır. Ancak burada sorun, Avustralyalı atlet Peter Norman'ın da, madalya törenine, eşofmanının üstünde “İnsan Hakları için Olimpik Proje” örgütünün amblemini taşıyarak çıkmış olduğunun unutulmasıdır. O öyle bir unutmadır ki, 2005 yılında Amerika'da San Jose Üniversitesi'nin kampüsüne yerleştirilen 1968 Olimpiyatları madalya töreniyle ilgili anıtta, birincilik ve üçüncülük kürsüsünde yumrukları havaya kalkmış şekilde iki Amerikalı atlet gösterilirken, ikincilik kürsüsü boş bırakılmıştır. Anıtta Peter Norman yer almamaktadır. Bu da, ırkçılık karşıtlığı adına ırkçılık yapılabildiğini gösterir.

*Maltepe Üniversitesi, İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı mezunu.

Nuran Direk

“ÖĞRENCİYİ DÜŞÜNDÜRMEYEN BİR KAZANIM ELDE EDİLEMEZ”

Bugün ülkemizdeki eğitim sisteminin en büyük sorunu, ezbere dayalı olması. Sistem anlamayı değil, ezberlemeyi dayatıyor. Dolayısıyla okuduğunu anlamayan çocukların sayısı giderek çoğalıyor. PISA sınavı sonuçları da en büyük eksiğimizin okuduğunu anlamama olduğunu açıkça gösteriyor. Bu sorunun çözümünde çocuklara sorgulamının yolunu açan felsefe eğitiminin rolü büyük. Türkiye Felsefe Kurumu Çocuklar için Felsefe Birimi Başkanı ve felsefe öğretmeni Nuran Direk ile Çocuklar için Felsefe Eğitimi, Değerler Eğitimi ve İnsan Hakları Eğitiminin önemi üzerine konuştuk.

SÖYLEŞİ: Elif N. Hamidi

Kant'ın dediği gibi “insan, ancak eğitim sayesinde insan olabilir”. Çocuklara bilgi boca etmeye, ezbercilğe ve itaate dayalı eğitim sisteminde çocukların insanlaşması, soran, sorgulayan, bağlantılı düşünebilen bireyler olması pek mümkün değil. İnsanlaşma yolculuğunda çocuklar için felsefe eğitiminin önemi ve gerekliliği üzerine konuşabilir miyiz?

Çocuklar İçin Felsefe (ÇİF) eğitiminde beklenen çok önemli şeyler var kanımca. Bunların başında da sizin sorunuzda dile getirdiğiniz gibi ezbercilğe dayanan, nakilci eğitim anlayışına karşıt bir seçenek oluşturması var. Bu eğitim anlayışında bilgi, kolaylaştırıcının rehberliğinde birlikte araştırarak elde edilir. Temelinde “Sokratik bir eğitim yöntemi” olduğunu söyleyebiliriz. P4C çalışmalarında tıpkı Sokrates'in yaptığı gibi kavram araştırmaları yapılır. Felsefeyle ilişkisi tam da bu noktadır. Tartışmalı konuları ele alır, felsefe yapar ama felsefe “öğretmeye” kalkışmaz. ÇİF sınıfının yöneticisine bu yüzden kolaylaştırıcı diyoruz (“öğretmen” demiyoruz). Kolaylaştırıcının özelliklerini kısaca anlatmak için, kolaylaştırıcının nelerden kaçınması ve neler yapması gerektiğini şöyle özetleyebilirim:

Kolaylaştırıcının tartışmalardaki tutumu: Tartışmalarda görüşünü belirtmeden sorunu çözmeye yardımcı olan sorular sorar, öğrencilerin konuya ilişkin sorular sormasını teşvik eder. Çünkü öğretmen görüşünü belirtirse, tartışma biter. Sınıf içinde uygun bir tartışma atmosferi yaratır. Öğrencilerin görüşlerine değil, onların katılımına olumlu tepki verir. Tartışmaya katılır ama yan tutmaz. Tartışma sonuçlanmamışsa “mış” gibi yapmaz. Tartışmada ortaya konan bilgileri ve varılan sonuçları çerçeveye yerleştirerek özetler.

Ders işleme stratejileriyle ilgili tutumu: Kapalı uçlu sorular sormaz, otoriter ve dayatmacı değildir. Öğrenciyi statüsüyle ezmez. Doğru bilginin kendi tekelinde olduğu izlenimini vermez. Gereğinde kısa açıklamalar ya-

par. Bilginin metinler aracılığıyla öğrenciler tarafından keşfedilmesini sağlayacak uygun yöntemler kullanır.

Ders işleme stratejisiyle ilgili işlevleri: Öğrencilerin anlam araştırmaları yapmalarını, varsayımları araştırmalarını, nedenleri araştırmalarını, örnekler vermelerini, ayrımları fark etmelerini, bağlantıları görmelerini, çıkarımlar yapmalarını, niyetleri sezmelerini, ölçüt belirlemelerini, tutarlılıkları denetlemelerini teşvik eder.

Eğiten-eğitilen ilişkisindeki tutumu: Öğrenci odaklı aktif öğretim yöntemlerini inancarak kullanır. Kendisini öğrencilerle özgür ve demokratik ilişkiler sistemi içinde, grubun bir parçası olarak konumlandırır.

Değerlere ilişkin tutumu: Değer sorunları üzerinde tartışmalarda öznel ve nesnel değerlendirmelerin ölçütlerinin fark edilmesini sağlar. Evrensel etik değerlerin ve insan haklarının felsefi temellerinin kavranmasına özen gösterir.

Türkiye Felsefe Kurumunun yapısı içinde yürütülen birtakım çalışmalar, Millî Eğitim Bakanlığının felsefe eğitimine bakışını da olumlu anlamda etkiledi ve ilköğretim bir ve ikinci sınıfların müfredatına “Düşünme Eğitimi” dersi kondu. Ancak düşünme eğitimi, “Çocuklar için Felsefe” eğitimi değil, bunun bir parçası sadece. Bugün “Çocuklar için Felsefe” dersi neden verilemiyor?

Türkiye Felsefe Kurumu tarafından “Türkiye’de Felsefe Eğitimi” adıyla 29 Haziran-1 Temmuz 2004 tarihleri arasında Ankara Öğretmenevinde bir seminer düzenlenmişti. MEB yetkilileri ve çeşitli üniversitelerden akademisyenlerin katıldığı bu toplantıda ben de bir grup ilköğretim beşinci sınıf öğrencisiyle bir ÇİF dersi uygulaması yapmıştım. O tarihte Sayın Ziya Selçuk, Talim Terbiye Kurumu Başkanıydı. Bu projeye bir eğitmen olarak ilgi gösteren ilk yetkili kişi olmuştur. Bu konuyla ilgilendiğini ve benimle görüşmek istediğini söyledi. Ben de sevinerek kabul ettim. Konu hakkında görüşmelerimiz sonucunda bu dersin ortaokullarda seçmeli ders olarak verilmesi konusunda ikna olduğunu, ancak dersin adının Çocuklar için Felsefe değil, Düşünme Eğitimi olmasını uygun gördüğünü belirtti. Böylece Düşünme Eğitimi dersinin seçmeli olarak ortaokullara konulması mümkün oldu. Ben de adından ziyade yapılacak işin önemli olduğunu düşünerek öneriyi çaresiz kabul ettim. Şimdi bunun yanlış bir karar olduğunu düşünüyorum. Adı Çocuklar İçin Felsefe olmalıydı. Nitekim bu dersin konması hiçbir şeyi değiştirmedir. Bu projenin gerçekleşmesinin ideolojik ve pratik engelleri olduğu çok geçmeden ortaya çıktı. En önemli engel özgür düşünme ve ifade etme korkusudur.

MEB belgelerinde Türk Millî Eğitiminin demokratik, laik, bilimsel, özgür ve yaratıcı düşünmeyi gerçekleştirme amacını benimsediği ilkece ifade edilir, ama her zaman bizim teorimizle pratiğimiz arasında uçurumlar vardır. Yazılanla yapılan birbirini tutmaz. Kısaca sözümüz ile özümüz (yaptığımız) bir değildir. Olması gerekeni yazarız. Öte yandan öğrencileri “kutsal” saydığımız belli siyasal amaçlara göre eğip bükme için herşeyi seferber ederiz. Eğitimden anladığımız eğip bükme. Oysa çocuğun çekirdeğindeki yetilerin beslenmesini ve sağlıklı yetişmesini sağlamaktır eğitim. Çocuğun kendisi olmasına, kendi özünü geliştirmesine izin vermektir. Tektipleştirilmenin peşindeyiz. Öğrenciyi düşündürmeye çalışacağımıza, ne düşünmesi gerektiğine karar vererek reçeteler ezberletiyoruz. Türkiye’de eğitimin siyasal iktidarlardan bağımsız bir devlet politikası yok. Eğitim alanında bu kadar çok değişiklikler yapıldığı halde hiçbir şeyin değişmemesinin nedeni bu. Eğitim, pekçok kimse tarafından siyasal güç kazanımı için bir araç olarak görülüyor.

Bir de pratik engeller var: ortaokullara felsefe öğretmeni atanamıyor veya görevlendirilemiyor. Bu durumda Düşünme Eğitimi dersinin başta din dersi öğretmenleri olmak üzere bu işe hiç uygun olmayan branş öğretmenleri tarafından verilmesi gibi bir tehlike ortaya çıkıyor. Ehil olmayan öğretmenlerce yapıldığında bu eğitim fayda yerine zarar verir. Düşünme Eğitimi değil Düşünce Öğretimi olur. Yani çocuğun ne düşüneceğini belirlemeye çalışan ideolojik bir işlev görür. Böyle olduğunda, hiç yapılmaması daha hayırlı olur. Bu ders ancak ÇİF konusunda eğitim almış felsefe öğretmenlerince yapılırsa başarılı olabilir.

Küçük Prens Üzerine Düşünmek isimli kitabınızda başarılması güç bir hayalden bahsediyorsunuz: “İlköğretim II devresinde ‘Düşünme Eğitimi’ derslerinde Çocuklar için Felsefe programlarına yer verilmesi.” Ve şöyle diyorsunuz: “Çünkü örülmüş duvarları yıkmak zordur. Duvarlar örülmeden çocuklarımızı korumak gerek. Özgür eğitimin temeli felsefi düşüncedir.” Bunun gerçekleşmesi için neler yapılıyor ya da yapılması gerekiyor?

Ben 1994-1995 Küçükyaşlı ve Kasımpaşa Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) yuvalarında gönüllü olarak iki ders yılı boyunca dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileriyle haftada ikişer saat ders uygulamaları yaptım. Toplumun en sorunlu çocukları üzerinde bu programın ne kadar olumlu etkileri olduğunu gözlemladım. Türkiye Felsefe Kurumu, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü ile SHÇEK yuvalarında uygulama yapmak üzere öğretmen eğitimi yaptık ve bu öğretmenler proje kapsamında SHÇEK yuvalarında eğitim verdiler. Kaynaklar sona erince proje de sona erdi. Düşünme Eğitimi deneyiminden de umudumu kesince, hiç değilse yapmaya niyeti ve yeteneği olan öğretmenlere ulaşabileyim diye kitaplar yazdım. Daha sonraları Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişi-

minin “Düşünen Sınıf İçin Öğretme Yöntem ve Teknikleri” seminerlerine katıldım. Bu konuda uzman eğitici olarak çalıştım. Öğrendiğim bu yöntem ve teknikleri Çocuklar İçin Felsefe alanında kullandım. İlkokul Türkçe öğretmenleriyle uygun öykü metinlerini okuma-anlama ve sorgulamaya yönelik ders uygulamaları eğitimi yaptım. O öykü metinlerinde felsefi alt yapıyı nasıl tartışabileceklerini göstermeye çalıştım. Bence bu işe ilkokullarda Türkçe öğretmenleriyle başlamalıyız. Çünkü PISA sınavlarındaki durumumuz en büyük eksikliğimizin okuduğunu anlamama olduğunu gösteriyor. Bu, çocukların kabahati değil. Çünkü sistem anlamayı değil, ezberlemeyi talep ediyor.

Felsefe eğitimi, değerler eğitimi ve insan hakları eğitiminin de temeli diyebilir miyiz? Felsefe eğitimi ile değerler eğitimi ve insan hakları eğitimi arasında nasıl bir ilişki/bağ söz konusu?

Korkarım değerler eğitiminden anladıkları da değer yargıları eğitimi. Bu da çok tehlikeli bir şey. Değerin felsefi bilgisi olmadan değer eğitimi olamaz. Bu da felsefenin, etiğin konusudur. Ezbere değerlendirmelerle değerler eğitimi yapmak mümkün olsaydı, yıllarca neredeyse bütün orta eğitim hayatında verilmiş olan din ve ahlak bilgisi dersleri bunu başarmış olurdu. Değerler eğitimi ancak iyi örnekler göstererek yapılabilir. Adaletsizliğin hakim olduğu bir toplumda adil olmayı nasihatle öğretemezsiniz. İnsan Hakları Eğitimi elbette çok önemlidir. İnsanın değerini ortaya koymalıyız ki insanların yüzyıllardır ortaya koyduğu değerleri kavranabilsin. İnsan Hakları dersi de konmuştu bir zamanlar, ama öğretmenleri hazırlamadan bu dersi de ezberlenmesi gereken bir metinler koleksiyonu olarak öğretmeye kalktılar ve bir işe yaramadı. Nakilci eğitim hiçbir şeyi başaramaz. Öğrenciyi düşündürmeden bir kazanım elde edilemez. Yani hep aynı hatayı işlemeye devam ediyoruz.

Bu dersleri verecek eğitimcilerin eğitimi de büyük önem taşıyor. Nietzsche’nin dediği gibi “Eğiticileri eğitiniz! Ama eğitiler ilk önce kendilerini eğitmelidirler”. Bugün bu dersleri veren eğitimciler nasıl bir eğitimden geçiyor? Aslında nasıl olmalı bu eğitim? Bu alanda siz neler yapıyorsunuz?

İnsan Hakları Eğitimi konusunda ilkokullar için hazırlanmış *Ben İnsanım Dizisi* kitapları var. Bu kitaplar altısı öğretmen, altısı öğrenci için bir grup akademisyen tarafından hazırlanmış on iki kitaptan oluşan bir set. Sanırım bir ara MEB izniyle uygulanmış ve sonra rafa kaldırılmış. Ben torunumun okuduğu ilkokulda birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar eğitsel bir etkinlik olarak uyguladım bir zamanlar. O okulun sınıf öğretmenleri benim derslerimi izlediler. Bazılarının benden sonra da benzeri etkinliklere devam ettiklerini duyuyorum. Böylece ben ders verirken öğretmen eğitimi de yapmış oldum. Ne yazık ki bu kitaplar piyasada yok ve yeniden basılmadı. Ben basılabilmesi için çok uğraştım,

ama olmadı. Basılabilseydi, ufak bir öğretmen eğitimi semineriyle hayata geçirilebilirdi. Bizde güzel şeyler de yapılıyor ama devamlılık yok. Bir işi yapma iradesi çok önemli. “Nasıl yapabilirim?” diye bir işe bakarsan, mutlaka bir yolu bulunuyor. ÇİF eğitimi felsefi bir formasyon gerektirdiği kadar kafaca ve bedence yapısal bir yatkinlik da gerektiriyor.

Eğitim sistemi hazır kalıplar veriyor, ezber bekliyor çocuklardan. Öğretmen sürekli soruyor, çocukların soru sormasına, sorgulamasına fırsat vermiyor. Çocuklarımızın çoğu okuduğunu anlamıyor, iki kelimeyi bir araya getirip düşüncelerini ifade edemiyor, yazıya dökemiyorlar. Eğitimdeki yetersizliğin, kalitesizliğin temelinde ne yatıyor sizce ve eğitim sorunun çözümünde felsefi etik bilginin, değer bilgisinin yeri nedir?

Sanırım, bu sorunun yanıtı çağdaş bir eğitim felsefesini bir türlü hayata geçiremeyişimizde yatıyor. Bilime ve felsefeye ideolojik rezervleri koruyarak yaklaşıyor. Öğrenci odaklı, eleştirel düşünmeye dayanan bir eğitim anlayışı yaygınlaştırılmıyor. Elbette kişisel olarak bunu başaran öğretmenler ve köklü okullar var. Bunların dışında olanlar ya “mış” gibi yapıyor ya da yapmaya hiç niyet etmiyor. Sınav odaklı eğitim sistemi ezberciliği pekiştiriyor. Toplumsal sorunlar o kadar birbirini tetikliyor ki kötü eğitimin bedelini sosyal ve ekonomik olarak ödemeye devam ediyoruz. Eğitimle ilgili temel sorunumuzun okuduğunu anlamama olduğu anlaşılıyor. Bu problemi çözmek çocuğa okumayı ve anlamayı öğretmekten geçiyor. Bu problemi çözmek için öğretmen okuma-anlama-tartışma ve yazmanın bir bütün olduğunu unutmamalıdır. Ailede ise çok küçük yaşta itibaren okumayı çocukla birlikte ve konuşup tartışarak yapmalı. Bu, ana-baba için çocukla nitelikli bir zaman geçirmek demektir. Çocuk için ise kendi düşüncelerini ifade etmeyi öğrenme sürecidir. Öğrenme bir diyalogdur. Sokrates’in bize öğrettiği gibi birlikte araştırmaktır. Biz çocuğun kafasına bilgi tıkıştırılmayı eğitim sanmaktan vazgeçmeliyiz.

Çocuklar için Felsefe Eğitimi isimli kitapta felsefe öğretmeni Belgin Önal, çocukların dünyasının yalın ve eğlenceli olduğundan, onların dünyasına sızabilmenin yolunun da yalın ve eğlenceli olmaktan geçtiğinden bahsediyor. Sanırım bu başarılamayınca, aslında doğaları gereği meraklı olan ve felsefe soruları soran çocuklar korkutulup ürktülüyor. Ne dersiniz?

Eğlenme unsuru önemli elbet ama sonunda “ne eğlendik ne eğlendik” sonuç sıfır olmamalıdır. Eğlence öğeleri sınıfın düzeyine uygun olmalıdır ve odak kayması yaratmamalıdır. Öğretmenin yapacağı dersi değerli kılan bir amacı, tartışmayı amaçladığı bir konuyu ve bir planı vardır. İlk derse başlarken ele alacağı konuyla ilgili sınıfın neyi bilip bilmediğini anlamasını sağlayacak bir etkinlik planlaması gerekir. Bu dersin en yaratıcı, eğlenceli ve en can alıcı bölümüdür. Daha sonra

metinler aracılığıyla bilgi yapılandırma ve sonunda birleştirme (uygulama) bölümleri gelir.

Felsefe Olimpiyatlarından ve bu olimpiyatlara hazırlanan, başarı elde eden çocuklardan bahsedebilir misiniz? Bu çocukların ayırt edici ortak özellikleri, aldıkları eğitim hakkında neler söylersiniz?

Bu öğrenciler genellikle iyi eğitim veren özel ya da devlet okullardan geliyorlar. Çok okuyan, edebiyata, sanata meraklı, okumayı yazmayı bilen çocuklar. Okullarında bir düşünceyi yazılı ifade etmeyi öğrenmişler. Yani test çocukları değiller. Genel kültürleri ve dünya hakkında bilgileri var. Özgür düşünebiliyorlar, düşüncelerini tutarlı bir şekilde savunup, özgün sorular sorabiliyorlar.

Küçük Prens yıllar geçse de değerinden hiçbir şey kaybetmeyen eşsiz bir hazine ve felsefe eğitiminde eğitimciler için iyi bir rehber. Bu eserin eğitimciler için öneminden bahsedebilir misiniz?

Küçük Prens her bölümü ayrı bir felsefe dersi çıkarabileceğiniz bir yapıttır. Ben derslerimde her bölümün arkasına ufak felsefe metinleri eklerim. Örneğin birinci bölüm yetişkinler ve çocukları karşılaştırır ve çocuklardan yanadır. Bu metinden sonra Platon’un *Lysis* diyalogundan bir parça koyar ve her iki metnin savlarını karşılaştırmasını yaptırmaya çalışırım. Amacım Platon öğretmek değildir. Aynı soruya her iki düşünürün nasıl ve ne açıdan baktıklarını göstermektir. *Küçük Prens Üzerine Düşünmek* kitabımın Türkçe öğretmenlerince çokça kullanılması beni sevindiriyor.

Değerler eğitimi ve insan hakları eğitimi için eğitimcilere önermek istediğiniz edebiyat eserleri neler olabilir? Edebiyat ve felsefe arasındaki sıkı ilişkiyi de göz önüne alırsak, çocuk edebiyatının çocuklarda felsefe sevgisi uyandırma olanağı hakkında neler söylersiniz?

Bu soruya kapsamlı bir yanıt vermek çok zor. Çocuklar için La Fontaine, Ezop masalları derslere giriş olarak çok büyük bir hazine, *Çocuklarla Felsefe* kitabında bunu yapmaya çalıştım. İlkokul Türkçe dersleri için pek çok kitap inceledim ve öğretmenlere ders programı hazırladım. İyi Türkçe öğretmenleri genellikle iyi kitap seçimi yapıyorlar. Onlara bu kitaplardan ders hazırlamada yardımcı olacak hem eleştirel düşünme yöntemlerini hem de felsefe bilen bir yardımcı lazım. Liselerdeki felsefe öğretmenlerine klasik edebiyatı gözden geçirmelerini öneririm. Örneğin “adalet” kavramını incelerken *Antigone*’yle, *Karamazov Kardeşler*’le işe başlamak iyi olur. Benim önerim her felsefi sorunu ya da kavramı araştırmaya konuya uygun edebi bir metinle başlamaktır. Böylece sınıftaki öğrenciler bir şeyi anlamış olmanın keyfine varmış olurlar. Bu uygulama felsefe dersi için iyi bir başlangıçtır. Bu tarzın en güzel örneklerini Fransa’nın lise felsefe kitaplarında rastlarız.

MERKEZDEN...

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 71. Yılı

Merkez, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabul edilmesinin 71. yıldönümü dolayısıyla, 10 Aralık 2019'da "Günümüzde İnsan Hakları Sorunları" başlıklı bir yuvarlak masa toplantısı düzenledi. Toplantıda İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı mezunlarından Elif N. Hamidi, Gökçe Çobansoy, Meryem Ç. Çakmakçılar, Ulviye K. Karakelle, Mehtap Pulat ve Serhat Durup tez çalışmalarında ele aldıkları insan hakları sorunları hakkında konuşular. Elif N. Hamidi "İnsan Hakları Işığında Gazetecinin İşi", Gökçe Çobansoy "İnsan Hakları Açısından Kişisel Verilerin Korunması Sorunu", Meryem Ç. Çakmakçılar "İnsan Ticareti ile Mücadelede Suçun Önlenmesine İlişkin Denetim Mekanizmaları", Karakelle "Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Mülkiyet Hakkının Felsefi Temelli Eleştirisi", Pulat "İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Adaletsizliğin Tarihsel Boyutu", Durup ise "Tüketim Toplumunda Çalışan İnsan ve Çalışma Hakkı" başlıklı bir konuşma yaptı.

Rektörümüz UNESCO'da

UNESCO'un 40. Genel Kurulu toplantısı sırasında, UNESCO kürsüleri olan Üniversitelerin Rektörlerinin ve üye devletlerin Millî Eğitim Bakanlarının katılımıyla bir toplantı düzenlendi. Amacı, yüksek öğretimde "kapsayıcılığı ve hareketliliği" artırmak olan bu toplantıda, 2030 Gündemin bir parçası olarak yüksek öğretimde uluslararası işbirliğinin ve imkânların genişletilmesine ilişkin siyasal iradeyi güçlendirmektir. Açılışı UNESCO'nun Eğitimle ilgili Genel Direktör Yardımcısı Stefania Giannini tarafından yapılan, UNESCO Genel Direktörü Audrey Azoulay'ın da bir konuşmayla katıldığı bu toplantıya, iki UNESCO kürsüsü olan Üniversitemizin Rektörü, Prof. Dr. Şahin Karasar da katılmış ve toplantı sırasında bir konuşma yapmıştır.

TÜRKİYE'DEN...

"950. Yılında Kutadgu Bilig ve Adalet"

Kutadgu Bilig'in yazılışının 950'nci, Türkiye Barolar Birliğinin (TBB) kuruluşunun 50'nci yıl dönümü nedeniyle, 9 Ekim 2019 tarihinde "950. Yılında Kutadgu Bilig ve Adalet" konulu bir toplantı gerçekleştirildi. Panelin Açılış konuşmaları Adalet Bakanı Abdulkadir Gül, Yargıtay Başkanı İsmail Rüştü Girit ve Türkiye Barolar Birliği Başkanı Av. Metin Feyzioğlu tarafından yapıldı. Bu konuşmaların ardından Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. H. Haluk Erdem tarafından Kutadgu Bilig ve adalet kavramı masaya yatırıldı.

İkinci İstanbul Uluslararası Ombudsmanlar Konferansı

"Yeni Yönetim İlkeleri" konulu bu uluslararası konferans, 60 ülkeden yaklaşık 200 ombudsman ve insan hakları savunucularının katılımıyla 18 ve 19

Kasım 2019 günlerinde gerçekleşti. Açılış konuşması Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan toplantıda, TBMM Başkanı Mustafa Şentop, Yargıtay Başkanı İsmail Rüştü Girit ve Kamu Başdenetçisi Şeref Malkoç birer konuşma yaptı. Başdenetçi Malkoç, adalete ulaşmada üç unsurun çok önemli olduğunu belirtti. Bunlar da kolay müracaat, hizmetin ucuz veya bedava olması ve müracaatın hızlı sonuçlanmasıdır. Bugüne kadar yapılan başvuruların hepsinin sonuçlandığını bildiren Malkoç, 31 Ekim 2019'a kadar 17,148 başvuru yapıldığını ve 18,500 karar çıktığını söyledi. Kurumun ilk kurulduğu yıllarda, Kurumun tavsiye kararlarına uyma oranı yaklaşık %20 iken, bugün %75'e ulaştı.

"Şiddetin Önlenmesi Uluslararası Çalıştayı"

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK) tarafından düzenlenen "Şiddetin Önlenmesi Uluslararası Çalıştayı", 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirildi. Konuyu, bir bütün olarak "insana karşı şiddet" temasıyla ve insan onuruna dayalı insan hakları bağlamında ele alan çalıştayda, eğitimden sağlık ve spora, aile hayatından çalışma hayatına ve medyaya kadar çeşitli alanlardaki şiddet tartışıldı. Çalıştayda Merkezimizi Dr. Öğretim Üyesi Neşe Şahin Taşgün temsil etti.

DÜNYADAN...

UNESCO 40. Genel Konferansı Paris'te yapıldı

UNESCO'nun 40. Genel Konferansı 12-28 Kasım 2019 tarihleri arasında Paris'te gerçekleştirildi. Konferansın Başkanlığını Türkiye'nin UNESCO Daimi Temsilcisi Büyükelçi Ahmet Altay Cengizer yaptı. UNESCO'nun Kasım 2017'de düzenlenen 39. Genel Konferansı'nda yapılan seçimde Türkiye, UNESCO'ya üye 134 ülke oyuyla seçilerek 2017-2021 yıllarında Yürütme Kurulunda yer almaya hak kazanmıştı. Dört yıllığına seçilen ve yılda iki kez toplanan kurulda UNESCO'ya ilişkin karar alma süreçlerine dair görüşmeler yapılıyor. Konferansta ayrıca, UNESCO kürsüleri olan üniversitelerin rektörlerinin katıldığı bir toplantı yapıldı.

UNESCO Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kültür Kürsüsü

T.C. Maltepe Üniversitesi bünyesinde bir "Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi" ve bir "UNESCO Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kültür Kürsüsü" kuruldu. Bu, Maltepe Üniversitesi'nde kurulan ikinci UNESCO Kürsüsüdür. Açılışı 25 Ekim 2019 tarihinde, UNESCO Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bölümü Direktörü Saniye Gülser Corat'ın katılımıyla yapılan bu kürsünün başkanlığına, Prof. Dr. Hülya Şimşak atandı. Kürsünün ve Merkezin ilk etkinliği, 11 Aralık 2019 tarihinde Prof. Dr. Feride Acar tarafından verilen "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları" konulu söyleşi oldu.

Sivil İtaatsizlik

Henry David Thoreau, çeviren: Egemen Özkan, İstanbul: İthaki Yayınları, 2019, 72 sayfa.

19. yüzyılın en önemli entelektüellerinden, kölelik karşıtı, çevreci ve vergi direnişçisi olan Henry David Thoreau, sivil itaatsizlik terimini siyasal literatüre sokan ilk kişidir. *Sivil İtaatsizlik*'teki düşünceleriyle Mahatma Gandhi ve Martin Luther King gibi büyük siyasal figürlerin fikirlerini etkilemiştir. “En iyi hükümet en az hükmedendir”, sözüyle başladığı bu denemesinde vicdan, insan onuru, hükümetin gerekliliği gibi meseleleri masaya yatırır. Bu kitapta ayrıca yazarın “İlkesiz Hayat” adlı metnini de bulacaksınız.

Emile ya da Eğitim Üzerine

Jean Jacques Rousseau, çeviren: İsmail Yerguz, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2019, 864 sayfa.

Jean-Jacques Rousseau'nun “en iyi ve en önemli kitabım” dediği *Emile ya da Eğitim Üzerine*, çocukların felsefi açıdan zengin ve düzenli bir yaşam sürebilmeleri için nasıl yetiştirilmeleri gerektiğiyle ilgili okuru yönlendirerek eğitimi ve insanın doğasını inceler. Platon ve Locke gibi düşünürlerle hesaplaşırken dönemine yönelik eleştirel bir bakış da geliştirir. Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi dikkate alınarak bölümlendirilmiş olan *Emile*, bir gencin elde edeceği faydaların, değerlerin ve terbiyenin ona nasıl sunulacağına dair bir yol haritası çizer. Çocukların eğitimiyle ilgili olarak anne-babaların ve eğitimcilerin sorumluluklarını ve görevlerini anlatır.

Nietzsche/Anti-Felsefe Seminerleri

Alain Badiou, çeviren: İsmet Birkan, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019, 302 sayfa.

Nietzsche bir filozof mudur, yoksa anti-filozof mu? Nietzsche'nin, “dünya tarihini kırıp ikiye bölmeyi” amaçlayan anti-felsefi tutumunda sanatın işlevi nedir? Kendini bir sanat eseri olarak yaratmak nasıl mümkündür? Filozofu “suçlular suçlusu” olarak gören anti-felsefenin gücü nedir? Anti-Felsefe seminerini bu sorular çerçevesinde kurgulayan Alain Badiou, anti-filozof olarak andığı Nietzsche'nin eşi benzeri görülmemiş bir girişimle felsefeyi yerle bir etme ve böylelikle yepyeni bir felsefe kurma tasarısını irdeliyor.

Vicdan/Kendi Olma Biçimleri

Özgür Taburoğlu, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2019, 414 sayfa.

Vicdan, genellikle merhamet, etik veya ahlâk sözcükleriyle beraber dile getirilir. Ama onların yetersizliğini, sınırlarını da işaretler. Vicdanı sızlatan olay, “sözün bittiği yerde”, “akıl almaz”, “insanlığa sığmayan”, “kan donduran” karşılaşmaların sonucudur. Bu sırada, etik, ahlâk, yasa veya kurumlar hükümsüz

kaldığından, onları birleştiren adaletin kurulmasına yönelik güçlü bir ses işitiriz. Özgür Taburoğlu, vicdan üzerine düşünürken, bu kavramlarla ilgisini de yeniden düzenliyor. Örneğin vicdan ve merhametin aynı anlama gelmediğini söylüyor. Sızlamak, ürpermek, titremek, salınmak, dalgalanmak, tekrarlamak gibi temel yüklemeler yardımıyla bir fenomen gibi anlatıyor. Okuduğu yazarların, düşünürlerin kavramlarından çok kullandıkları yüklemelere bakıyor.

Parva Naturalia/Doğa Üzerine Kısa Yazılar

Aristoteles, çeviren: Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları, 2019, 128 sayfa.

Aristoteles mantık, doğabilimleri, metafizik, psikoloji, etik ve siyaset felsefesi gibi pek çok alanda eser vermiştir. “Aristoteles külliyyatı” olarak geçen, özgün haliyle Grekçe, 1462 sayfadan oluşan eserler bütünü, derslerinin, kendisi ya da öğrencileri tarafından tutulmuş notlarından oluşur. Algı, hafıza, uyku, rüyalar, gençlik ve yaşlılık, solunum, yaşamın kısalığı ve uzunluğu gibi doğa bilimlerine ait bazı kısa yazılardan oluşan ve Aristoteles'in bireysel gözlemleri ve mantık yasalarıyla sistematik bir biçimde açıklamalar yaptığı *Parva Naturalia*, Antikçağ dünyasında bu konulara bakış getiren ilk temel kaynak niteliğindedir.

Demokratik Zorbalık

Alexis de Tocqueville, çeviren: Ebru Erbaş, İstanbul: Can Yayınları, 2019, 64 sayfa.

Tocqueville, siyaset felsefesinin temel metinlerinden biri olan bu kitabında, eşitlik ile özgürlük arasındaki dengeyi ve gücün tek elde toplanmasının sakıncalarını tartışıyor. Fransız hukukçu, düşünür ve tarihçi Alexis de Tocqueville'in 1835 ve 1840'ta iki cilt halinde yayımlanan *Amerika'da Demokrasi* başlıklı çalışması, siyaset bilimi literatürünün kanonik eserlerinden biridir. *Demokratik Zorbalık* kitabı, *Amerika'da Demokrasi*'nin “Demokratik Duyguların ve Düşüncelerin Siyasal Toplum Etkisi Üzerine” başlıklı dördüncü ve son bölümünden oluşuyor.

Roma'da Siyaset ve Felsefe

C. Cengiz Çevik, İstanbul: İthaki Yayınları, 2019, 240 sayfa.

C. Cengiz Çevik, *Roma'da Siyaset ve Felsefe*'de, Roma'nın Cumhuriyet döneminde (İÖ 509-İÖ 27) siyaset ve felsefe ilişkisinin şekillenmesini inceliyor. Alanında Türkçede bir ilk olan ve birincil kaynaklara dayanan bu inceleme Pythagorasçı öğretinin Roma'daki etkilerine dair rivayetler ile felsefeye karşı siyasal nitelikli ilk olumsuz tepkilerden başlayıp, özellikle de Scipio Çevresi'nde felsefenin siyasal açıdan kabulüne ve Cicero bağlamında siyaset ile felsefenin uzlaştırılmasına dek uzanıyor.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **Dış Politika Anıları/Güncemden Notlar 1967-2018**
Numan Hazar, Ankara: İmge Yayınları, 2020, 602 sayfa.
- **Gençler İçin Felsefe**
Nuran Direk, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2019, 208 sayfa.
- **İkinci Cinsiyet (İki Cilt)**
Simone de Beauvoir, çeviren: Gülnur Savran, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2019, 730 sayfa.
- **Miras**
Şahin Karasar-Meltem Çiçek, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları, 2019, 144 sayfa.
- **İstanbul**
Emre Kongar, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019 (3. baskı), 223 sayfa.
- **Haben Nation und Nationalstaat eine Zukunft?**
Alfred Kosing, Berlin: Verlag am Park, 2019, 688 sayfa.
- **Çokkültürlülük ve Toplumsal Güvenlik/ABD Örneği**
Dr. Ali Özgan, Konya: Çizgi Kitabevi, 2019, 599 sayfa.
- **Samsath Lukianos/Prometheus Kafkaslar'da Seçme Diyaloglar**
Haluk Erdemol, İstanbul: Alakarga Yayınları, 2019, 296 sayfa.
- **Tutarsızlıklar**
Marcus Steinweg, çeviren: Erkal Ünal, İstanbul: İthaki Yayınları, 2019, 127 sayfa.
- **İnsanlık Başarabilecek mi? Dış Politikalar Üzerine Bir İnceleme**
Erich Fromm, çeviren: Nurdan Soysal, İstanbul: Say Yayınları, 2019, 248 sayfa.
- **Atinaların Devleti**
Aristoteles, çeviren: Oğuz Yarlıgaş, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2019, 270 sayfa.
- **Neden?/Düşünce ve Davranışlarımızın Altında Yatan Nedenler**
Charles Tilly, çeviren: Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul:

- Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019, 248 sayfa.
- **Felsefe Yazıları**
Ali Akay, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2019, 148 sayfa.
 - **Felsefe Tarihi/Platon'dan Ortaçağ Felsefesine (2. Cilt)**
Georg Wilhelm Friedrich Hegel, çeviren: Doğan Barış Kılınç, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2019, 408 sayfa.
 - **Frankfurt Okulu**
Editör: Emre Bağçe, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2019 (altıncı baskı), 539 sayfa.
 - **Neoliberalizm, Bilgi ve Üniversiteler**
Editör: Mete Kurtoglu, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2019, 296 sayfa.
 - **Dünyayı Değiştiren Düşünürler Dizisi (5. Cilt)**
Sadık Usta, İstanbul: Kafka Kitap, 2019, 486 sayfa.
 - **Rousseau'dan Nietzsche'ye Avrupa Düşünce Tarihi**
Frank M. Turner, çeviren Soner Soysal, İstanbul: Kafka Kitap, 2019, 284 sayfa.
 - **Ütopya**
Thomas More, çeviren: Sadık Usta, İstanbul: Kafka Kitap, 2019, 232 sayfa.
 - **Trajik Hissiyat Ütopik Siyaset/Jean-Jacques Rousseau'nun Edebi ve Siyasi Tahayyülü**
Fatma Tütüncü, Koray Tütüncü, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2019, 296 sayfa.
 - **Sevgi ve Adalet**
Paul Ricoeur, çeviren: Aziz Ufuk Kılıç, Sel Yayıncılık, 2019, 106 sayfa.
 - **Uzlaşma Çağına Notlar**
Jacques Rancière, çeviren: Didem Tuna, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2019, 205 sayfa.
 - **Yeni Tanrılar**
Emil Michel Cioran, çeviren: Murat Erşen, İstanbul: Redingot Kitap, 2019, 136 sayfa.
 - **Epiktetos ile Söyleşi: Zamansız Söyleşiler-1**
Dilek Karagöz, İstanbul: Vagon Kitap, 2019, 120 sayfa.
 - **Kötülüğün Felsefesi**
Lars Fr. H. Svendsen, çeviren: Mehmet Hocaoglu, İstanbul: Redingot Kitap, 2018, 294 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Şahin Karasar

Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi

Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,

Neşe Şahin Taşgın, Hülya Şimğa, Muttalip Özcan, Gülrüz Uygur

Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL

Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı:

Tel:

Sertifika No: 41558

ISSN: 2587 - 148X

Yayın hakkı saklıdır